

Македонија

Извештаи на земјите за состојбите со човековите права - 2004 година
Објавено од Бирото за демократија, човекови права и труд
28 февруари 2005 година

Македонија претставува парламентарна демократија со мултиетничка партиска застапеност и со претседател што го избира народот. Во 2001 година, земјата мина низ бунт што го поведеа косовски и домашни етнички Албанци. Во месец август 2001 година, политичките партии во земјата го потпишаа Рамковниот договор (РД) со кој се повикува на имплементирање на уставните и законодавни измени за да се постават темелите за унапредување на човековите права за етничките малцински групи.

До истекот на годината, парламентот ги имаше завршено речиси сите преостанати законски акти што произлегуваат од РД, меѓу кои и новите закони за фискална и административна децентрализација и за општинските граници, со што беше обезбедено унапредување на граѓанските права за малцинствата и на децентрализацијата на власта. По смртта на претседателот Борис Трајковски, Бранко Црвенковски беше избран за претседател на изборите во месец април што меѓународните посматрачи генерално ги оценија како слободни и фер. Во месец мај, дотогашниот министер за внатрешни работи Хари Костов стана премиер, но за помалку од шест месеци на таа функција, тој поднесе оставка. Дотогашниот министер за одбрана Владо Бучковски стана премиер во декември. Со уставот е загарантирана независна судска власт; меѓутоа, корупцијата, присилата и политичкото влијание напати ја намалуваат способноста на судските органи за ефикасно дејствување.

Министерството за внатрешни работи, надлежно за работењето на униформираната полиција, за полицијата во цивил, за полициските резервисти, за внатрешната разузнавачка служба и за новоформираната погранична полиција, го води министер што е цивилно лице; работењето го надгледува парламентарна комисија. Цивилните власти генерално имаа ефикасна контрола врз безбедносните сили. Некои припадници на безбедносните сили ги кршеа човековите права.

Земјата со население од околу 2 милиона жители има мешана пазарно заснована економија. Во текот на годината бруто домашниот производ порасна за помалку од 2 процента. Истражувањето на состојбите со работната сила покажа дека невработеноста останала на ниво од околу 37 проценти; меѓутоа, таа бројка не ја одразува распространетата сива економија. Платите држеа чекор со инфлацијата.

Владата генерално ги почитувше човековите права на своите граѓани; меѓутоа, во некои области имаше проблеми. Припадниците на полицијата во некои случаи применуваа сила врз осомничените, особено во моментот на апсење и за време на притворот. За разлика од претходните години, ретки беа произволни апсења и пролонгиран притвор што му претходи на судскиот процес. Владата оствари напредок во истражните постапки во врска со тврдења за кршење на човековите

права што се јавија во текот на годината, а исто така и во истражните постапки што беа започнати во претходните години. Во некои случаи, судските власти не спроведоа ефикасна истрага ниту судско гонење на државни службеници и граѓани поради тврдења за кршење на човековите права. Во некои случаи полицијата продолжи да ги принудува граѓаните да се појават на распит, и покрај условот претходно да обезбедат судски налог. Се имплементацијата на Законот за амнестија за поранешни борци од 2001 година што не се обвинети за воени злосторства се заврши до истекот на годината.

Во текот на годината беа отпуштени неколку судии под обвинение дека се однесувале непрофесионално и неетички. Меѓународниот кривичен трибунал за поранешна Југославија (ICTY) во соработка со Владата ја продолжи истрагата во врска со тврдења за воени злосторства. И натаму остана проблемот со насилството над жените и нивната дикриминација (особено во ромските и во заедниците на етничките Албанци). Социјалната дискриминација на малцинствата, меѓу кои на Ромите, етничките Албанци и етничките Турци, исто така остана како проблем. Проблем беше трговијата со жени и девојки заради проституција; меѓутоа, Владата продолжи со агресивна борба против овој вид трговија.

ПОЧИТУВАЊЕ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Дел 1. Почитување на интегритетот на личноста, каде што спаѓа слобода од:

а. Произволно или незаконско одземање живот

Немаше политички убиства; меѓутоа, безбедносните сили во текот на годината убија најмалку четири лица. На 7. март, во село Жеровјане во близината на Тетово, во обидот да ги уапси лицата што ограбија такси возачи, полицијата застрела и усмрти двајца вооружени мажи, а третиот го рани. Полицајците отвориле оган откако осомничениот се обидел со своето возило да згази еден полицаец. Единицата за професионални стандарди (ЕПС) при МВР веднаш отвори истрага и заклучи дека употребата на огнено оружје била оправдана.

На 13. август, за време на обидот за апсење, полицијата стрелала во еден граѓанин Албанец во Дебар и го усмртила. Жртвата, кого полицијата го барала поради организиран криминал, им се приближила на полицајците со активирана рачна граната. Во инцидентот се повредени двајца полицајци. Истрагата што ја спроведе ЕПС покажа дека полицајците примениле соодветна сила.

На 25. декември, при обидот да го уапсат вооружениот криминалец Лирим Јакупи во еден стан во Тетово, полицајците усмртиле едно лице при престрелка. Во моментот кога била усмртена, жртвата, 21-годишен студент, го криел Јакупи во својот стан. По неуспешниот обид за апсење, Јакупи избегал на Косово, а подоцна го уапсиле силите на УНМИК во Приштина. Во престрелката е повреден еден полицаец.

Владата напредува со истрагата во случајот Раштански лозја, кога припадници на полицијата убија седум илегални емигранти во 2002 година. Под притисок на меѓународните набљудувачи и организациите за човекови права, Владата во текот на годината повторно отвори истрага за овој случај. На 28 април, полицијата

притвори шест лица поврзани со случајот. На 29 април, парламентот гласаше против парламентарниот имунитет на Бошковски, кој во времето на инцидентот беше министер за внатрешни работи, а на 4 мај Министерството за внатрешни работи издаде налог за апсење на Бошковски. На 1 септември, Бошковски беше уапсен во Хрватска и против него беше подигнато обвинение откако Владата на надлежните власти во Хрватска им достави докази за случајот. До истекот на годината Бошковски беше во притвор и го чекаше почетокот на процесот во Хрватска.

На 15. ноември почна судењето на четири од шесте лица уапсени во месец април во врска со случајот Раштански лозја и на крајот од годината сè уште беше во тек. Двајца од шесте уапсени во април се согласија да сведочат против своите поранешни колеги во замена за намалени казни.

Во 2003 година беа повлечени обвиненијата против Селам Селами, кој беше притворен затоа што стрелал во двајца полицајци етнички Македонци во близината на Гостивар и бил крвнички претепан од страна на полицијата во 2002 година. Со истрагата на ЕПС е утврдено дека не била применета прекумерна сила. До истекот на годината немаше натамошна истрага во врска со наводите за злоупотреба на сила од страна на полицијата. Меѓународните набљудувачи и натаму се сомневаа во квалитетот на истрагата што ја спроведе ЕПС, а МВР се согласи да направи ревизија на случајот Селами; меѓутоа, до истекот на годината не беше отворена нова истрага.

Остварен беше напредок во истрагата во случаите на злоупотреба на човековите права од минатите години. Во месец октомври, МВР и претставници на меѓународната заедница се договорија да воспостават механизам за ревизија на постари случаи што останале нерешени. Во средината на декември МВР започна дополнителни истраги на теренот за првиот од тие случаи и планираше да продолжи да ги истражува случај по случај, сè додека не бидат затворени сите нерешени случаи.

Немаше ништо ново во случајот со етничкиот Албанец кого македонската гранична единица го застрела во 2002 г. кога колата во која беше тој нелегално ја мина границата на преминот кај с. Белановце. Повторно беше отворен случајот со "Лавот" (припадник на истоимената специјалната полициска единица што е сега распуштена) што застрелал и усмртил еден етнички Албанец на автопатот Тетово-Гостивар во 2002 година, и до истекот на годината во тек беше дополнителна истрага. Пред истражниот судија сведочеше полицаец што бил присутен на местото на настанот при убиството на етничкиот Албанец на контролниот пункт во Тетово во 2002 год. и се очекуваше граѓанска парница. Во месец декември, претставници на МВР вршеа дополнителни истражни дејства на теренот во врска со овој случај.

За разлика од претходната година, немаше смртни случаи настанати во инциденти со нагазни мини.

Тројца етнички Албанци беа осудени на затворски казни од по 12 години за поставување експлозивна направа на патот Куманово-Сопот во 2003 година; во

експлозијата загинаа двајца војници на НАТО од полскиот контингент и двајца цивили, а уште двајца беа тешко повредени. На седуммина етнички Албанци им се судеше по овбиненија за тероризам за подметнување експлозив во центарот на градот и на железничката пруга во близината на Куманово во 2003 год., кога едно лице загина, а неколку други беа повредени. Секој од овие седуммина беше прогласен за виновен и осуден на максимална затворска казна од 7 години.

На истекот на годината сè уште беа во тек напорите за деминирање и за отстранување неексплодирани експлозивни направи во поранешните конфликтни региони. Службата за заштита на граѓаните при Министерството за одбрана беше надлежна за деминирање и за едукација во врска со опасноста од експлозиви.

б. Исчезнување

Немаше пријави за лица што исчезнале од политички мотиви.

Меѓународниот комитет за исчезнати лица (International Committee on Missing Persons - ICMP), во соработка со Владата и со членови на семејствата, идентификува 8 од 20-те лица што исчезнаа уште за време на конфликтот во 2001 г.

Во два случаи во Македонија во кои Меѓународниот комитет за исчезнати лица налага примат се работи за исчезнати лица (в. Дел 4).

в. Мачење и друг суров, нехуман или деградирачки однос или казнување

Ваквите практики се забранети со Уставот; меѓутоа, во некои случаи полицијата применила прекумерна сила при апсењето на осомничени криминалци, а во некои случаи измачувала и злоупотребувала затвореници.

Во месец октомври, полицијата наводно претепала двајца од неколкуте етнички Албанци што биле уапсени во близината на Стенковец и ги обвинила за убиство во обид врз еден таксист и за недозволено поседување оружје. Од МВР изјавија дека е применета сила затоа што осомничените се обиделе да стрелаат од своето оружје во припадниците на полицијата. Истрагата на Единицата за професионални стандарди во соработка со Проксима покажа дека нема потврда за наводите за злоупотреба; меѓутоа, на крајот на годината меѓународните посматрачи го ревидираа случајот. Во извештајот на ЕПС за полицајците што учествувале во случајот се препорачува дополнителна обука за соодветна примена на сила.

Во 2003 година, судот го осуди Сулејман Сулејмани на затворска казна од 10 години за подметнување нагазна мина во Сопот, од која загинаа двајца НАТО војници од полскиот контингент и двајца граѓани. Адвокатот на Сулејмани ја обжалит пресудата; на крајот на минатата година жалбата пред Врховниот Суд сè уште беше во постапка. Сулејмани ги отфрли наводите против себе и тврдеше дека полицијата го тормозела, а 2 дена откако го уапсиле, полицајците го држеле во притвор на некоја непозната локација. Во извештајот на ЕПС немаше докази за злоупотребување на службена должност од страна на полицијата ниту за примена на прекумерна сила. Примероци од извештајот беа доставени до Хелсиншкиот комитет, Јавниот

правобранител, до невладината организација Арка во Куманово и до Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ).

Во месец јуни 2003 година, припадниците на безбедносните и разузнавачките сили во Куманово наводно незаконски го притвориле и сурово се однесувале кон Авни Ајети, осомничен за подметнување мина на железничката пруга Скопје-Белград и за бомба на централниот градски плоштад во Куманово. Во декември 2003 г. Ајети беше осуден на 7 години затворска казна за тероризам; на крајот на минатата година, неговата жалба по пресудата сè уште беше во постапка. Истрагата на ЕПС не откри докази за тормозење во случајот со Ајети, но меѓународните посматрачи и натаму се сомневаа дека истрагата не била темелна. Имаше уверливи пријави за повремена примена на сила и тормозење на Роми од страна на полицијата.

На 5. јули, тројца полицајци ги претепале Трајан Ибрахимов и Бергиун Ибрахимовиќ, и двајцата Роми од Скопје, пред домот на Ибрахимов. Полицијата се приближила до куќата во потрага по бегалец, па иако Ибрахимов им кажал дека тој не е бегалец, полицајците почнале да ги удираат двајцата мажи по главата и по телото и ги уапсиле. Потоа, двајцата мажи биле однесени во една полициска станица и биле задржани повеќе од еден ден. Европскиот центар за правата на Ромите (European Roma Rights Center - ERRC) против полицајците поднел кривична жалба за тормозење, како и приватна кривична жалба за нанесување телесни повреди. Истрагата на ЕПС покажа дека примената на сила од страна на полицајците била оправдана. Според извештајот на ЕПС, полицајците стапиле во акција откако анонимно лице им јавило дека внатре во куќата се наоѓа бегалецот Тахир Ибрамовиќ, за кој полицијата имала налог за апсење. Полицајците на двајцата мажи им кажал дека бараат бегалец што се презива Ибраимовиќ, а потоа им побарале лични карти. Трајан Ибрахимов наводно му удрил шлаканица на еден од полицајците, а овој му вратил со намера да го совлада. Тогаш Бергул Ибрахимов го удрил полицаецот по коленото. Двајцата мажи биле одведени во притвор и од нив било побарано да направат тест за проверка на алкохол во крвта, што тие одбиле да го сторат. Полицијата поднесла кривична пријава против овие две лица за напад врз полицаец за време вршење должност.

Две недели по настанот, двајцата Роми што поднесле граѓанска тужба против четворица полицајци во Куманово во врска со наводно тормозење во 2003 година, постигнале финансиска спогодба на непознат износ пред да стигне делото на суд.

Случајот против поранешниот министер за внатрешни работи Бошковски за нанесување повреди на четири лица во текот на вооружена вежба на Лавовите во 2002 година на крајот на минатата година остана во ќор-сокак. Бошковски се наоѓа во притвор во Хрватска во очекување на неколку обвиненија што немаат врска со случајот.

Во текот на минатата година не се случи ништо ново во следниве случаи од 2002 година: случајот на наводна тортура од страна на полицијата врз Душко Арангови; случајот на полицискиот резервист што застрелал едно 11-годишно девојче во Скопје; претепувањето на најмалку седуммина етнички Албанци од страна на

специјалната полициска единица Лавови. Во извештајот на ЕПС за 2002 година се вели дека полицискиот мајор Исмаил Јаоски од Плашница не употребил претерана сила.

Обвиненијата против шест до осум полицајци што во 2002 година крвнички претепале еден набљудувач на ОБСЕ во некој бар беа отфрлени набргу откако набљудувачот одбил судски да ги гони и ја напуштил земјата. Генерално гледано, затворските услови ги исполнуваа меѓународните стандарди, а затворите ги исполнуваа основните услови во поглед на исхраната, хигиената и здравствената заштита. Мажите беа во одделни простории од жените. Лицата што беа држени во притвор пред почнување на судскиот процес беа држени одделно од осудените криминалци. Малолетните затвореници требаше да бидат физички одделени од возрасните; меѓутоа, малолетни лица често ја служеа својата затворска казна заедно со возрасни затвореници.

Владата им дозволуваше на независни хуманитарни организации, како што се Меѓународниот комитет на Црвениот Крст (International Committee of the Red Cross - ICRC) и на Јавниот правобранител за човекови права, да посетуваат осудени криминалци. Кривичниот законик во текот на годината беше дополнет со амандмани со кои на лицата во притвор пред почеток на судскиот процес им се дозволува посета од страна на членови на семејството, лекари, шефови на дипломатски мисии и на претставници од европскиот Комитет за превенција од тортура (Committee for the Prevention of Torture - CPT) и од Меѓународниот комитет на Црвениот Крст, откако претходно ќе добијат соодветна дозвола од истражниот судија. На почетокот, веднаш по усвојувањето на законот, на Меѓународниот комитет на Црвениот Крст не му беше дозволен пристап до лица во притвор; меѓутоа, до истекот на годината, на Меѓународниот комитет на Црвениот Крст му беше дозволен пристап до лица во притвор.

Комитетот за превенција од тортура доби одобрение редовно или непланирано да ги посетува сите места каде што се држат лица во притвор, како и голем број полициски станици. Во месец јули, Комитетот спроведе еднонеделна посета; до истекот на годината извештајот од таа посета не беше достапен.

г. Произволно апсење или притворање

Незаконското апсење е забрането со конкретни одредби во Уставот; меѓутоа, проблем беа произволните апсења и притвори.

Македонската државна полиција, во рамките на МВР, претставува централизирана сила што ја сочинуваат две главни компоненти. Униформирани полициски сили и криминалистичка (цивилна) полиција. Во месец март, во рамките на МВР беше основана Граничната полиција што од војската ја презеде одговорноста за пограничните операции. До истекот на годината, Граничната полиција ја имаше преземено целосната контрола врз сите погранични операции во јужните и источните делови на земјата. Оваа единица, според очекувањата минатата година,

треба да ја преземе целосната одговорност за северните и западните делови од земјата до крајот на 2005 година.

Припадниците на МВР во Скопје ги контролираат, ги надгледуваат и управуваат со сите подредени регионални служби, што на регионалните и локалните командири не им остава многу простор за градење и имплементирање политика што ќе одговара на конкретните потреби од нивна јурисдикција.

Во месец декември 2003 година во советодавна улога беше распоредена Проксима, 185-члена полициска мисија на Европската Унија, за да им помогна на полициските сили во поранешните конфликтни региони, мисија што истовремено има и советодавна улога во реформите во МВР. На барање на Владата, Европската Унија на Проксима ѝ одобри продолжување на мандатот во траење од 12 месеци,

Полицијата остана претежно составена од етнички Македонци; меѓутоа, Владата презеде чекори за подобрување на етничката застапеност, како што е одржувањето на квотата од 22 проценти при регрутирање на припадници на етничките малцинства и воведувањето обука за дополнителни 345 "немнозински" полицајци. Во областите претежно населени со етнички Албанци оперираа етнички мешани патроли.

МВР презеде конкретни чекори во реформата на полицијата. Во месец октомври, Министерството ја отвори Полициската академија за да се осовремени и да се институционализира процесот на селекција, обука и континуирана едукација на припадниците на полициските сили, како и да се создаде професионален кадар што ќе се избира според заслугите. Од 141 кандидат во првата генерација на Академијата, 99 беа етнички Македонци, 23 етнички Албанци, 3 етнички Турци, 7 етнички Срби, 3 етнички Роми, 2 етнички Босанци, 2 етнички Власи и 2 беа припадници на други националности. Обука од областа на човековите права беше задолжителна за сите регрути на Академијата.

Припадниците на МВР напати беа бавни во водењето на истражните постапки и во подигнувањето обвиненија во нерешени случаи во кои се засегнати човековите права заостанати од претходните години. Меѓународните набљудувачи во октомври забележаа подобро реагирање на МВР во спроведувањето истрага во поединечни случаи на пречекорување на ингеренциите од страна на полицијата, како и позачестено и подоследно дисциплинирање на полицајците што се прогласени за виновни; меѓутоа, тие се повикуваа на ограничениот избор дисциплински мерки и го посочуваа како проблем што понекогаш беше пречка за спроведување соодветни санкции.

Единицата за професионални стандарди, надлежна за спроведување истрага во случај на корупција, заокружи една голема истрага на случај на корупција, во која 70 сообраќајни полицајци беа деградирани, а 8 беа отпуштени поради злоупотреба на службената должност, поради неправилно ракување со фондовите и поради примање поткуп. Сите 70 полицајци, заедно со 2 командири на полициски станици и 8 шефови на отсеци, беа прераспоредени на други работни места. Против 42

полицајци се отпочнати дисциплински постапки. Од нив, 34 добија плати намалени за 15% за време од 1 до 6 месеци, во зависност од конкретните аспекти на секој поединечен случај, додека 8 беа отпуштени од работа. ЕПС поднесе кривични пријави против двајца административни службеници на МВР за нивна вмешаност во истиот случај. На истекот на годината постапката сè уште беше во тек.

Во месец април, МВР во Скопје иницира еден пилот-проект за полициска заштита, втор во земјата. Во април, во согласност со Рамковниот договор беше организирана едногодишна обука за 345 "немнозински" полицајци, во состав 280 беа полициски кадети етнички Албанци, 40 кадети етнички Македонци и 25 кадети претставници на другите заедници.

Налог за апсење и за притвор се задолжителни според законот. Во текот на годината имаше намален број пријави на кршење на оваа процедура. Уставот вели дека против лицето што се наоѓа во притвор мора да биде подигнато обвинение пред судот во текот на 24 часа откако ќе биде притворено; меѓутоа, во некои случаи полицијата не го почитуваше овој услов, често на тој начин што осомничениот беше префрлуван од една полициска станица во друга пред истекот на 24 часа притвор на иста локација. Обвинетиот има право при апсењето да стапи во контакт со адвокат и да има адвокат што ќе присуствува на полициската и судската постапка; меѓутоа, во некои случаи на лицата што беа притворени не им беше дозволено да земат адвокат за време на полициската и на истражната постапка, што предизвика дополнителни проблеми во подоцнежните фази на кривичните постапки.

Од време на време имаше осомничени што тврдеа дека полицијата лошо се однесувала кон нив додека се наоѓале во притвор (в. Дел 1. ц.). Постои систем на кауција што функционира, а судовите главно го применуваа во "кривични случаи поврзани со имотни прашања" како што се фалсификат, измама и злоупотреба на службена должност. Судовите нерадо одобруваа кауција за осомничени што се товарат за насилство или злосторство извршено врз деца.

Полицијата нема правна моќ да присили на притвор лице заради сослушување, освен во случаи кога лицето било уапсено за време на вршење на криминалното дејствие; меѓутоа, имаше неколку пријави дека полицијата притворила лица заради "информативен разговор", иако според официјалните информации, сите лица биле или ослободени во текот на 24 часа, или биде изведени пред истражен судија во натамошна постапка. На пример, полицијата во Прилеп во месец мај довела една група млади Роми во полициската станица на "информативен разговор", со образложение дека е расте процентот на млади Роми што користат дрога и дека младинците биле приведени како превентивна мерка.

Максималниот рок на притвор што му претходи на судскиот процес изнесува 180 дена; меѓутоа, проблем беше рокот на притвор пред судскиот процес што ги пречекоруваше законските 180 дена откако обвиненијата стапиле на сила, а во некои случаи притворените лица биле држени во притвор со недоволно јаки докази. Во октомври, Слободанка Суклева, поранешната директорка на Медицинскиот центар во Гевгелија, беше ослободена од четирииполмесечен притвор пред судски

процес по обвиненија за корупција и проневера, иако на истекот на годината кривичната постапка беше во тек.

За легалноста на притворот решаваат истражни судии. На лицата што се наоѓаат во притвор пред судскиот процес законот им овозможува да стапат во контакт со адвокати и други заинтересирани лица, но за тоа треба да се добие одобрение од истражен судија и од надзорникот на објектот каде што е лицето притворено; во практика, истражните судии и надзорниците редовно ги одобруваат таквите посети. Ако реши судијата уапсеното лице и натаму да биде задржано во притвор, тогаш тој за тоа мора веднаш да го извести јавниот обвинител. Ако обвинителот не поднесе барање за кривична истрага за време од 24 часа, тогаш истражниот судија мора да го ослободи уапсеното лице. Генерално земено, ова се применуваше во практиката.

Невладини организации, како и други правни експерти, тврдеа дека судските органи понекогаш ги пречекоруваат своите овластувања за држење во притвор лица пред почнување на судскиот процес. Во текот на годината имаше намален број наводи отколку во претходните години дека судските органи подлегнале под притисокот од припадници на извршната власт за да наложат подолготрајни притвори; меѓутоа, опозицијата во неколку случаи тврдеше дека истражните судии во сериозни случаи на корупција под притисок на Владата непримерено го продолжувале рокот на притвор пред почнување на судски процес, наводно од политички мотивирани причини.

Законот за амнестија регуларно се применуваше и се почитуваше. Според одредбите на тој закон, амнестирани се лицата обвинети за борба во редовите на ОНА или за давање активна поддршка сè до моментот на нејзиното распуштање во 2001 година; меѓутоа, овој закон не важеше за лица обвинети за воени злосторства согласно одредбите на статутот на Меѓународниот кривичен суд за поранешна Југославија. Амнестија им беше дадена на повеќе од 900 лица; процесот на амнестирање беше завршен до истекот на годината.

Меѓународниот кривичен суд за поранешна Југославија ги продолжи истражните постапки по наводи за воени злосторства и се очекуваше дека на почетокот на 2005 година ќе донесе одлука во врска со подигнување обвиненија.

Во случајот со 10 етнички Албанци обвинети за киднапирање на 5 етнички Македонци на автопатот Тетово-Гостивар во 2002 година, во месец септември сите беа осудени и добија затворска казна во траење од 7 до 10 години. Адвокатите на обвинетите планираа да вложат жалби.

д. Скратување на правото за фер јавен судски процес
Уставот обезбедува независни судски органи, а Владата во практиката генерално ја почитуваше оваа одредба; меѓутоа, судските органи генерално беа нерешителни, напати неефикасни, а понекогаш беа под влијание на политички притисоци, застрашување и корупција.

Медиумите објавија дека главниот обвинител обвинил неколку пониски судови дека биле пристрасни или дека потпаднале под влијание на политички фактори, како резултат на што во политички сензитивни случаи дошло до пролонгирање на судските процеси и било оневозможено донесувањето конечни пресуди. Државната антикорупциска комисија ги ревидира случаите на наводна корупција, конфликт на интереси и на непотизам. Таа ги објавуваше своите мислења, во кои често беа давани препораки обвинителот да иницира кривични постапки против судиите за кои има доволно докази за корупција. Во текот на годината Републичкиот судски совет му предложи на Парламентот отпуштање од должност на 13 судии поради непрофесионално и/или неетичко однесување; 7 судии беа сменети.

Во еден случај, поранешен судија од Струмица беше осуден на затворска казна во траење од 1 ипол година за примање поткуп. Јавниот обвинител во декември иницира кривична постапка против еден судија од Кочани кој беше обвинет за злоупотреба на службената должност. Владата јавно го искажа своето незадоволство поради генерално малиот број судски пресуди.

Државната антикорупциска комисија упати критики до Јавниот обвинител заради недоволна соработка во следењето на случаите што ги донесе Комисијата. Како договор на тоа, главниот јавен обвинител обвини еден член на Комисијата за конфликт на интереси зашто истовремено држи неколку јавни функции. Комисијата исто така го повика на одговорност и претседателот на Републичкиот судски совет зашто не поднел финансиски извештај согласно Законот за спречување на корупцијата.

Меѓу другите слабости на судските власти се и долготрајните судски процеси, лошото водење на процесите, недоволната координираност меѓу клучните правни институции, политичкото влијание врз судските власти и корумпираноста во судството.

Судскиот систем се состои од три нивоа, а го сочинуваат основни судови, апелациони судови и Врховниот суд. Уставниот суд не спаѓа во судската гранка, а се занимава со прашања сврзани со интерпретација на Уставот и со некои прашања од доменот на заштита на човековите права.

Според Рамковниот договор, судството би требало подобро да го одразува етничкиот состав на населението, а една третина од судиите во Уставниот суд, Јавниот правобранител и тројца членови на Судскиот совет треба да ги избере Парламентот, од тоа мнозинството пратеници припадници на етнички малцинства, за да се обезбеди рамноправна застапеност на малцинствата. Од деветте судии во Уставниот суд, шестмина беа етнички Македонци, двајца етнички Албанци, а еден беше етнички Турчин. Од седумтемина членови на Републичкиот судски совет, четворица беа етнички Македонци, двајца етнички Албанци, а еден етнички Србин. Од 23 актуелни судии во Врховниот суд, 16 беа етнички Македонци, 6 етнички Албанци и 1 етнички Турчин. На истекот на годината едно дополнително место остана непополнето.

Фер јавно судење е загарантирано со Уставот, а Владата во практиката генерално го почитуваше ова право. Со судењата претседаваат судии што ги назначува Републичкиот судски совет (независен орган), а ги потврдува Парламентот. На секој судија во донесувањето пресуда му помагаат двајца до тројца граѓани во улога на консултанти поротници, иако конечната одлука во врска со пресудата ја донесува судијата. Исто така, со закон е загарантирана пресумпција на невиност, правото на адвокат во предсудската и во судската постапка, правото на жалба и правото на судски процес што ќе се одржи во разумен временски период откако е подигнато обвинението. Овие права во практиката беа генерално почитувани; меѓутоа, проблем беа долготрајните судски процеси и одлагања. Судските распити и изречувањето пресуди беа отворени за јавноста освен во некои случаи, како што беа случаите во кои се работи за малолетни лица и оние во кои беше загрозувана личната безбедност на обвинетиот. Телевизиски пренос од судења можеше да се врши исклучиво со одобрение на Врховниот суд под специјални околности. На припадници на меѓународната заедница, меѓу кои и на претставници на невладини организации и други набљудувачи на почитување на човековите права, им беше редовно дозволено да ги следат деликатните процеси.

Според законот, судскиот процес може да се одвива во отсуство, под услов тој да се повтори во случај осуденото лице подоцна да стане достапно за судските власти. Двајца од осумтемина осомничени на кои во 2003 година во отсуство им се судеше за подметнување неколку експлозивни направи во Куманово и во неговата околина подоцна беа притворени од страна на миротворните сили на Косово овластени од ОН, а под водство на НАТО. Во текот на минатата година, тие две лица беа екстрадирани во земјава, судењето беше повторено, тие беа прогласени за виновни и осудени на максимална затворска казна во траење од 7 години.

Немаше пријавено случаи на политички затвореници.

ѓ. Произволно мешање во приватноста, во семејството, во домот или во преписката Ваквите дејства се забранети со Уставот и Владата во практиката генерално ги почитуваше овие забрани; меѓутоа, имаше пријава дека Министерството за внатрешни работи во октомври се служело со нелегално прислушување за да ги фати осомничените во еден кривичен случај. Бранителот на осомничените поднесе жалба до Заменикот јавен обвинител; меѓутоа, една истрага на ЕПС покажа дека МВР се служело со дозволени методи на набљудување.

Во 2003 година, Европскиот центар за правата на Ромите (ERRC) до Европскиот суд за човекови права (European Court of Human Rights - ECHR) во Стразбур достави писмо со пред-апликација против Владата за да ја спречи присилната преселба или протерување на бегалци косовски Роми, Египќани и Ашкали на Косово или во Србија и Црна Гора. Според еден огранок на Европскиот центар за правата на Ромите во Штип, во текот на минатата година Владата ја спречила присилната преселба и на бегалците им овозможила да почнат постапка за азил. "Хуманитарна заштита" добиле околу 700 азиланти, додека некои доброволно се вратиле на Косово.

Дел 2. Почитување на граѓанските слободи, како што се:

а. Слобода на говорот и слободно новинарство

Слободата на говорот и слободното новинарство се загарантирани со Уставот; меѓутоа, медиумите не беа сосем независни, затоа што некои новински редакции беа тесно поврзани со политички интереси, а некои вести и информации беа објавувани од политичка перспектива. Владата не ја ограничуваше академската слобода. Медиумите беа поделени според етничките граници на поделба, со тоа што најочигледна беше поделбата во написи за контроверзни политички прашања. Немаше печатени медиуми контролирани од Владата.

Владата престана да обезбедува годишни финансиски субвенции за печатените медиуми. Асоцијацијата на печатени медиуми што ја сочинуваат 14 дневни и неделни публикации енергично се спротивстави на укинувањето на финансиските субвенции. Од месец април, Коха Диторе со седиште во Приштина почна да објавува македонско издание на својот дневен весник што излегува на албански јазик, што брзо го зголеми бројот на неговите читатели. Факти е другиот голем дневен весник на албански јазик.

Дистрибутерите на странски весници и списанија веќе не мораа да обезбедуваат одобренија од МВР, а овие публикации можеа да се купат низ целата земја.

Македонската радиотелевизија (МРТВ) беше единствената јавна електронска станица во земјата, а нејзината дистрибуција покрива преку 90 проценти од населението. МРТВ емитуваше програма на македонски јазик и генерално ги фаворизираше владините ставови за политичките прашања.

Бројот на локални радио и телевизиски станици во земјата беше проценет на 150. Советот за радиодифузија на Македонија препорача концесии за радио и телевизиски станици што Владата ги одобри.

Сé до месец јули, А1 Телевизија и Сител Телевизија беа единствените приватни телевизиски станици што ја покриваат целата земја, а тогаш Владата одобри уште три лиценци за национално емитување, за телевизиските станици од Скопје Телма ТВ и Канал 5 ТВ, и за телевизиската станица на бизнисменот Веби Велија со седиште во Гостивар. Имаше повеќе од 50 локални телевизиски станици. Во Скопје имаше две приватни телевизиски станици што емитуваат програма на албански јазик, ТВ Ера и ТВ Тоска, како и две станици што емитуваат програма на ромски јазик, ТВ-БТР и ТВ Шутел. ТВ ЕДО беше телевизиска станица што емитува програма на бошњачки јазик.

Организацијата за медиуми во југоисточна Европа (Southeast Europe Media Organization - SEEMO) со седиште во Виена, чија членка е и Македонската асоцијација на приватни електронски медиуми (Macedonian Association of Private Electronic Media - АРЕЕМ), во декември протестира против наводните владини рестрикции на слободата на движење за новинарите во скопската населба Кондово,

по тврдењето на новинари од сите поголеми печатени и електронски медиуми дека биле ограничувани при известувањето во врска со една тамошна вооружена група Албанци. Меѓутоа, меѓународните набљудувачи што ги следеа настаните во Кондово не известија за било какви владини ограничувања на медиумското покривање на настаните.

Имаше две новински агенции: Македонската информативна агенција (МИА) чиј сопственик е државата и приватната Макфакс.

Политичкото влијание врз новинарството, како од страна на владејачките така и од опозиционите партии, во голема мерка се вршеше преку економски притисок и индиректна цензура. Како методи на вршење влијание врз медиумите се користеа и закани со користење реклами како уцена и забрана на пристап до извори на информации.

Клеветата и оцрнувањето се регулирани со Кривичниот законик; санкциите за тоа се затворски и парични казни. Во текот на годината Здружението на новинарите на Македонија имаше неуспешни обиди да постигне спогодба за законската регулатива за случаите на клеветата. Во Парламентот беа усвоени дополненија на Кривичниот законик со неколку значителни подобрувања.

Во судовите не беа подигнати нови случаи на клевета; меѓутоа, во текот на годината беа затворени неколку случаи на клевета. Во месец април, судот во Битола го осуди новинарот Менде Петковски на 4 месеци затвор условно за објавување клевети за судијата Неџат Ајро од Битолскиот апелационен суд. Во 2002 година Петковски ојбави еден текст во кој кажа дека судијата Ајро наводно возел кола без регистерски таблички. Петковски вложи жалба по пресудата во Апелациониот суд во Скопје, а до истекот на годината жалбата сè уште беше во постапка.

Во месец мај, Зоран Божиновски, новинар во списанието Старт, беше држен во притвор 6 дена затоа што не одговори на судски налог окткако против него беше поднесена приватна кривична пријава за клевета.

Во јануари, судот го ослободи Горан Михајловски, главен и одговорен уредник на дневникот Вест, од обвинението за клевета што против него го имаше поднесено поранешниот премиер Љупчо Георгиевски поради една серија истражувачки написи објавени во 2002 година во кои се тврдеше дека Георгиевски бил инволвиран во измама за стекнување имот и во финансиска измама.

Во ноември 2003 година, Скопскиот суд 1 ги прогласи за виновни Соња Крамарска, новинарката на Утрински весник, Драган Антоновски, поранешен новинар на А1 ТВ, и Зоран Маркозанов, новинар во неделникот Зум, по три одделни случаи на клевета што беа подигнати во 2001 г. Здружението на печатените медиуми енергично протестираше против овие судски одлуки, тврдејќи дека тие претставуваат обид од страна на претходната влада да ги заплашува новинарите и да наметне контрола врз медиумите. Сите три пресуди беа оспорени пред Апелациониот суд. Во случајот со Драган Антоновски, судот до истекот на годината немаше донесено пресуда по жалбата; случајот на Зоран Маркозанов му беше

вратен на првостепениот суд на ревидирање; жалбата на Соња Крамарска беше отфрлена.

На истекот на годината уште беше во тек судскиот процес на Марјан Ѓуровски, новинари на Старт, по обвинението за клевета што го поднесе против него поранешниот директор на Бирото за јавна безбедност Горан Митевски.

Истрагата во врска со оружениот напад на врз печатницата на списанието Глобал од Мала Речица што веќе не постои и уништувањето на возилото на Љупчо Палевски, косопственик на Глобал и на Старт, до истекот на годината не даде резултати.

На истекот на годината сè уште беше во тек судењето на Никола Тасев, поранешен генерален директор на Нова Македонија, и на Бесник Фетаи, поранешен министер за економија, и двајцата обвинети за злоупотреба на службена должност со продажбата на 70% од акциите на Нова Македонија дента непосредно пред парламентарните избори во 2002 година. Пред ликвидацијата во 2003 година, Нова Македонија беше најголемата издавачка куќа. Немаше никаков напредок во двете полициски истраги во врска со еден инцидент во Арачиново во јуни 2003, кога тамошните жители физички ги спречија МТВ, Сител ТВ и Телма ТВ да известуваат за инцидентот, а неколку новинари беа повредени.

Владата не го ограничуваше пристапот на интернет.

б. Слобода на мирни собири и здружување

Слободата на мирни собири и здружување е загарантирана со Уставот, а Владата во практиката генерално ги почитуваше овие права.

Претходно известување на надлежните за големи јавни собири не беше задолжително. Само регистрирани верски групи можеа да одржуваат верски собири надвор од соодветните верски објекти, со претходно добиено одобрение од МВР (в. Дел 2. в.)

На 22. јули, полицијата употреби шок бомби и солзавец за да ја скроти бунтовничката толпа во нејзините протести, кога врз локалното седиште на владејачката СДСМ во Струга, каде што останаа заробени министерот за одбрана Бучковски и други лица, беа фрлани камења и молотови коктели. Во тој бунт беа повредени околу 30 лица, меѓу кои и еден полицаец на Проксима, а толпата запали и неколку полициски возила. Истрагите што ги спроведоа ЕПС и единицата Проксима на ЕУ покажаа дека полицијата не употребила прекумерна сила.

На 26. јули во Скопје се одржа протест поврзан со претходниот кој мина мирно, а полициските челници беа воздржани во одговор на повремениот насилни провокации од страна на млади протестанти.

Политичките партии и организации треба да се регистрираат на суд. Регистрирани беа повеќе од 64 политички партии, меѓу кои партии на Албанци, Турци, Срби, Бошњаци и на Роми.

в. Слобода на религија

Слободата на религија е загарантирана со Уставот, а Владата во практика генерално го почитуваше ова право; меѓутоа, има извесни законски ограничувања на верската практика што се манифестира со ограничување во формирањето соодветни верски институции. Во Уставот се поединечно наведени неколку вероисповести, во кои спаѓаат Македонската православна црква (МПЦ), Методистичката црква, исламот, католицизмот и јудаизмот; меѓутоа, ни една од овие верски заедници немаше официјален статус или било какви привилегии.

Законот за верски заедници и групи содржеше голем број конкретни услови потребни за регистрирање верски групи што Уставниот суд ги сруши во 1999 година. Како последица на тоа, настана конфузија околу тоа која процедура за регистрација сè уште важи. Според законот, секоја конфесија може да регистрира само една верска заедница или група. Во месец ноември, повикувајќи се на оваа законска одредба, Владата ја одби апликацијата на Охридската Архиепископија, огранок на Српската Православна Црква.

Владата од верските групи бара да бидат регистрирани за да можат да бараат визи за странци што доаѓаат во посета. Веќе не мора да се бара "мислење" од Владата за поседување "верски објект"; меѓутоа, законска обврска е за градење таков објект да се бара мислење од Владата. Откако во еден скорешен случај Уставниот суд ги отфрли деловите од Законот за верски заедници и групи со кои Владата се овластува да даде такво мислење, верските групи беа ефикасно спречени во изградбата на верски објекти сè додека не бидат усвоени планираните амандмани на тој закон. Владата генерално не преземаше никаква акција против изградбата на верски објекти без дозвола; меѓутоа, имаше и исклучоци. На 15. октомври, градежните инспектори ја урнаа нелегално изградената црква на бискупот Јован од Српската Православна Црква (СПЦ) во село Нижеполе.

Законот е донекаде рестриктивен кон определувањето места на кои ќе се практикува религијата. Една одредба се однесува на држење богослужба на други места што не се опфатени со законот, под услов да се добие дозвола барем 15 дена однапред. За верски ритуали во приватните домови не е потребна дозвола или одобрение. Законот, исто така, вели дека верските активности "не смеат да го нарушуваат јавниот ред и мир, и не смеат да ги омаловажуваат верските чувства и другите слободи и права" на лицата што не се припадници на таа конкретна вероисповест. Повеќето од овие законски одредби Владата не ги спроведуваше активно, но реагираше на поплаките што ги добиваше.

На 11. јануари, како одговор на поплаките од станарите на зградата за наводно нарушување на редот и на мирот, полицијата го уапси Зоран Вранишковски, познат

и како бискупот Јован, заедно со 11 негови следбеници, откако тие во станот на Вранишковски во Битола одржале литургија, и поднесе поплака за прекршок. Набргу потоа, Јавниот обвинител на Битола поднесе кривична пријава против Јован за поттикнување верска и етничка омраза базирана врз наводното објавување и дистрибуција на верски календар со содржина што се смета за навредлива за припадниците на МПЦ. МПЦ во текстот се нарекува "последниот бастион на комунизмот", а нејзините верници "еретици". Јован призна дека е автор на текстот, но не и дека го направил и го дистрибуирал календарот. На 19. август, судот во Битола го прогласи Јован за иновен по три точки од обвинението за поттикнување верска и етничка омраза и му определи затворска казна во траење од 18 месеци. На истекот на годината Јован сè уште беше на слобода додека постапката по неговата жалба на пресудата беше во тек.

Законот ги обврзува странците што ќе влезат во земјата со намера да вршат верски дејности и/или да извршуваат верски обреди да добијат одобрение од владината Комисија за односи на верските заедници. Кога аплицираат за виза, лицата што планираат да вршат верска работа мораат на Комисијата да ѝ достават покана од претставници на регистрирана верска група во земјата, а потоа Комисијата издава одобрение што ќе се поднесе заедно со барањето за виза. Одобренијата обично беа издавани за 2-3 дена.

Законите за образование се рестриктивни кон формирање било какви приватни основни училишта, па и парохиски училишта; меѓутоа, немаше никакви рестрикции во поглед на веронауката што се одвиваше во верски објекти (цркви, џамии, итн.). Во 2002 година, Владата им издаде визи на наставниците при Академијата Тимоти, евангелистичко-христијанска академија што ја водат странци за странски деца, а училиштето официјално беше регистрирано како невладина организација. Во 2003 година, првичното барање на Академијата Тимоти за продолжување на работните визи беше отфрлено поради непотполна документација. Во декември, по бирократски одложувања, барањето на Академијата Тимоти за обновување на работните визи беше одобрено.

На истекот на годината, еврејската заедница извести дека се разрешени сите нерешени имотни прашања на Заедницата; меѓутоа, остана проблемот со враќање на имотот што бил сопственост на Фондот за холокаустот на Евреите од Република Македонија. Еврејската заедница искажа извесно незадоволство поради бавното одвивање на работите во поглед на овие имоти. Во месец ноември Еврејската заедница доби парцијално решение за враќање на дел од овие имоти на Фондот, но сè уште го чекаше нивното целосно враќање.

На 4. март, на еден ракометен натпревар меѓу две домашни екипи што се одржа во близината на Битола, неколку навивачи закачија знамиња со свастики. Присутните полицајци не се конфронтираа со лицата што ги поставија знамињата, а наредниот ден во весниците беа објавени фотографии на полицајците застанати пред знамињата. Во неколку весници беа објавени воведници со критики поради преземањето акција од страна на полицајците, а МВР подоцна против нив презеде дисциплински мерки.

Во февруари имаше експлозија во џамијата Асан Баба во Битола. Немаше повредени и многу малку се дозна за инцидентот, освен извештајот според кој биле употребени гранати и дека етнички Македонци и порано ја нападнале истата локација за време на немирите во Битола во 2001 година поврзани со бунтот на етничките Албанци. Во месец март, за време на немирите на Косово, непознати напаѓачи фрлија неколку молотови коктели врз покривот на една џамија во Куманово. Освен неколкуте подгорени керамички плочки, друга штета не беше причинета во џамијата. Во април две цркви во Тетово наводно беа вандализирани по велигденската богослужба.

Имаше изолирани пријави на вандализам на верски имоти.

Нерешениот актуелен сопственички спор меѓу верската секта Бекташи и Македонската исламска заедница во врска со бекташкиот верски објект остана нерешен до истекот на годината. Бекташите имаа започнато судска постапка против Владата затоа што не им го врати национализираниот имот од поранешна Југославија во нивниот објект во Тетово, како и против Македонската исламска заедница, чии вооружени претставници го зазедоа комплексот во месец август 2002 г. Иако вооружените натрапници под притисок на меѓународната заедница си заминаа до крајот на 2002 г., челниците на исламската заедница и натаму продолжија со богослужби на оваа локација, а до истекот на годината на припадниците на Бекташките не им беше дозволено да го користат објектот за верски обреди.

За подетална дискусија, погледнете го [2004 International Religious Freedom Report](#).

г. Слобода на движење во земјата, патување во странство, емиграција и враќање во татковината

Овие права се загарантирани со Уставот, а Владата во практика генерално ги почитуваше. Според министерот за Правда, во текот на годината беше завршен процесот на амнестирање. Поединци сè уште беа во можност да започнат законска процедура за формално амнестирање; меѓутоа, до истекот на годината тоа никој не го направи.

Принудното протерување е забрането со Уставот, а Владата не го применуваше.

Според Уставот, секој југословенски граѓанин што во 1991 година имал законски престој во земјата можел да добие државјанство со едноставна апликација; меѓутоа, и натаму останува проблемот со нерешен статус на државјанство на лица што се веќе со години престојуваат во земјата. Голем број поранешни југословенски граѓани не успеаја да добијат македонско државјанство. Како резултат на тоа, тие често не беа во можност да добијат валидни лични документи.

Во 2003 година Парламентот го одобри законот за државјанство, со кој условот за престој на странци од 15 се намали на 8 години и со тоа се создадоа поповолни услови за стекнување државјанство за странци што склопиле брак со македонски државјани, за лица без државјанство, и за лица со статус на бегалци. Во месец јануари, поранешниот претседател Трајковски стави вето на овој закон; меѓутоа, на 23. јануари Парламентот го поништи ветото на Трајковски и законот стапи на сила.

Во екот на внатрешниот конфликт во земјата во 2001 година, Високиот комесар на ОН за бегалци (U.N. High Commissioner for Refugees - UNHCR) процени дека околу 170.000 лица, што изнесува приближно 8 насто од населението, се расселени од нивните домови. Најголемиот број од овие внатрешно расселени лица и бегалци се вратија во своите домови. Според UNHCR, во декември останале расселени во земјата околу 1.424 внатрешно расселени лица. Меѓународниот комитет на Црвениот Крст им помогнал на околу половината од овие внатрешно расселени лица со проекти со кои може да се оствари приход во секторите на земјоделието, сточарството и во занаетчиството, но тој очекуваше дека тоа ќе биде последната форма на материјална помош што ќе ја обезбеди. Според UNHCR, до ноември на Косово имаше останато околу 837 бегалци од земјава.

Внатрешно расселените лица и бегалците често не се враќаа во своите домови зашто нивните куќи сè уште беа тешко оштетени или целосно разурнати како последица од кофликтот во 2001 г. UNHCR и странските влади ги поведоа напорите за обновување на домовите што претрпеа помали оштетувања. Европската агенција за реконструкција (European Agency for Reconstruction - EAR) продолжи со обновувањето на тешко оштетените домови. До истекот на годината беа обновени или повторно изградени околу 6.243 куќи од вкано 6.643-те уништени или оштетени куќи. Во некои случаи, некои лица не се вратија во своите домови во етнички мешани средини зашто не се чувствуваа безбедно. Во некои од обновените куќи во Опаје и во Једуарце наводно беше подметнат пожар. Сè на сè, UNHCR и Европската агенција за реконструкција евидентираа намален број случаи на подметнат пожар и вандализам во обновените домови отколку во претходната година.

Со новиот закон за азил се обезбедува давање азил и бегалски статус на лица што ги исполнуваат условите од дефиницијата на Конвенцијата на ОН за бегалскиот статус од 1951 г. и нејзиниот Протокол од 1967 г. Владата воспостави систем за пружање заштита на бегалци. Во практиката, Владата обезбеди заштита од присилно враќање, односно враќање на лица во земја во којашто тие се плашат од гонење; меѓутоа, во 2003 година Владата протера двајца косовски бегалци така што ги остави на српската граница (не на делот од границата со Косово).

На истекот на годината имаше околу 1.233 лица што бараат азил; 957 лица беа под "хуманитарна заштита" (форма на азил според Законот за азил и привремена заштита што може да трае до една година и може да се обновува); 23 евидентирани бегалци; 24 Босанци со дозвола за престој во земјата според Законот за странци; и 6 лица на кои им беа одбиени барањата за азил. До месец октомври барање за азил беа поднесле околу 2.311 лица. Тој статус им беше даден на малкумина од нив, но оние што беа одбиени имаа можност да поднесат жалба до Врховниот суд. До

истекот на годината Врховниот суд немаше донесено пресуда по ниедна од жалбите што пристигнаа во текот на годината.

Владата соработуваше со UNHCR и со други хуманитарни организации во пружањето помош на бегалците. Во текот на годината 124 бегалци доброволно се вратија во Србија и Црна Гора (вклучително со Косово). Останаа вкупно 2.239 бегалци од Косово, речиси сите Роми. Овие бегалци го искористија лимитираниот привремен статус на хуманитарна заштита што не обезбедува независност или право на интегрирање во средината. Бегалците беа сместени во приватни домови, со исклучок на 14 лица што бараа азил кои беа сместени во прифатниот центар во Гази Баба. Кон средината на годината UNHCR го затвори колективниот центар во Катланово, во близината на Скопје.

Дел 3. Почитување на политичките права: право на граѓаните да ја менуваат Владата

Уставот на граѓаните им го обезбедува правото на мирен начин да ја менуваат владата, и граѓаните во практиката го искористија тоа свое право преку повремени слободни и фер избори што се одржуваа врз база на општо право на глас. До истекот на годината Парламентот ги беше завршил речиси сите законски акти што произлегуваат од Рамковниот договор, со што требаше да бидат подобрени граѓанските права на малцинствата и да биде спроведена децентрализација на власта. Поконкретно, во Парламентот сè уште не се разгледувани законите за употребата на јазиците и на знамињата.

На 26. февруари претседателот Трајковски загина во авионска несреќа. На 14. и на 28. април се одржаа претседателски избори. На изборите победи тогашниот премиер Бранко Црвенковски од Социалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ) од владејачката коалиција, а за претседател беше инаугуриран на 12. мај. Меѓународните набљудувачи двата изборни круга ги окарактеризираа како задоволителни, но во некои делови од земјата во вториот изборен круг регистрираа сериозни неправилности. Опозиционата ВМРО-ДПМНЕ ги оспори изборните резултати поради тие неправилности; меѓутоа, меѓународните набљудувачи заклучија дека тие неправилности немале значително влијание врз конечниот резултат. На 2. јуни Парламентот го потврди за премиер Хари Костов, тогашниот министер за внатрешни работи. На 15. ноември премиерот Костов поднесе оставка, по помалку од 6 месеци на таа функција. На 17. декември дотогашниот министер за одбрана Владо Бучковски беше потврден како премиер.

Во месец август Парламентот усвои пакет закони за децентрализација што произлегуваат од Рамковниот договор. Меѓу нив беа неколку контроверзни закони за измена на меѓуопштинските граници. Противниците на новиот распоред на општините во февруари започнаа иницијатива за референдум и до крајот на август собраа доволен број потписи за да ја принудат Владата да го одржи референдумот. На референдумот што се одржа на 7. ноември граѓаните гласаа за или против промената на тековните меѓуопштински граници што беа дефинирани со закон во 1996 г. Референдумот беше неуспешен заради недоволниот број гласачи што

излегоа да гласаат, а со тоа се трасираше патот за фискалната и административна децентрализација и поголемата децентрализација на власта и ресурсите во локалните заедници, обврски што произлегуваат од Рамковниот договор.

Во извршната и во законодавната власт во Владата проблем претставуваше корупцијата. Државната антикорупциска комисија беше надлежна за вршење истрага по обвиненијата за корупција, како и по поплаките поднесени од страна на граѓаните. Во текот на 2003 година Комисијата отпочна 15 истаржни постапки и одговори на 603 граѓански поплаки што се однесуваа на работата на државните тела, на приватизацијата, на судската процедура и на други релевантни случаи. 5 од тие 15 случаи завршија со препораки за континуирана истрага или за судска постапка, 5 беа отфрлени или разрешени без натамошни процедури, а пет беа одложени за да се соберат дополнителни информации од релевантни лица или од државните тела. Комисијата дејствуваше по 427 граѓански поплаки, од кои 10% на крјот беа поднесени пред компетентните државни тела заради континуирана истрага. Во 2003 година Царинската управа отвори бесплатна анонимна телефонска линија на која граѓаните можат да пријавуваат сомнителни случаи на шверц и корупција меѓу цариниците. На истекот на годината, бројот на запленети шверцувани производи беше повеќе двојно поголем во споредба со претходната година.

Во Парламентот со 120 пратенички места 23 беа жени, од кои 21 етничка Македонка и 2 етнички Албанки. Од 19-те министри во Владата, 3 беа жени - министерката за надворешни работи, за правда и една од тројцата заменици премиери. Законот налага жените да бидат застапени со 30 проценти на кандидатските изборни листи на секоја политичка партија и на национално и на општинско ниво. Во муслиманските заедници, особено меѓу потрадиционалните етнички Албанци, многу жени беа лишени од правото на глас поради практиката на семејно гласање или гласање преку застапник, така што во нивно име гласаа машките членови на семејството.

Во Парламентот со 120 седишта, 26 беа етнички Албанци, 1 Македонец муслиман, 1 Ром, 3 Турци, 2 Срби, 2 Бошњаци и 1 Влав. Свои пратеници имаа четири партии на етничките Албанци и една партија на Ромите; во владејачката владина коалиција е влезена една од трите најголеми партии на етничките Албаници, како и партијата на Ромите, една партија на Бошњациите, една на Србите и една партија на Турците.

Дел 4. Ставот на владата во врска со меѓународните и невладини истраги за наводни кршења на човековите права

Повеќе меѓународни и домашни групи за заштита на човековите права генерално работеа без ограничувања од страна на Владата додека ги истражуваа и ги објавуваа своите сознанија во врска со случаите на кршење на човековите права. ОБСЕ беше предводник на напорите на меѓународната заедница Владата да се заангажира за прашањата во врска со човековите права. Владините функционери генерално ги прифаќаа гледиштата на групите за заштита на човековите права.

Имаше преку 4.000 регистрирани невладини организации, како што се MRC, FORUM, Transparency International, МОСТ, Македонскиот Хелсиншки комитет, како и многу локални невладини организации посветени на конкретни проблеми, меѓу кои правата на Ромите, трговијата со луѓе и гласачките права.

Набљудувачките мисии на ОБСЕ и на ЕУ продолжија да помагаат во имплементирањето на Рамковниот договор и да работат на враќањето на довербата меѓу етничките Македонци и етничките Албанци.

Меѓународниот кривичен трибунал за поранешна Југославија продолжи со истрагата по петте случаи за наводи за воени злосторства за кои во 2002 година Трибуналот тврдеше дека има предност, меѓу кои и за убиството на цивили етнички Албанци од страна на полицијата на Љуботен во август 2001 г. Два од случаите за кои Трибуналот тврдеше дека има предност беа во врска со исчезнати лица. Трибуналот планираше до истекот на годината да објави кој од тие случаи процесот ќе се води во Трибуналот, а кој ќе биде вратен во земјата за можно подигнување обвинение. Владата генерално соработуваше со Хашкиот Трибунал.

Рамковниот договор го обврзува јавниот правобранител да ја подобри недискриминарачката и рамноправна застапеност на немнозинските заедници. Службата на јавниот правобранител во текот на годината отвори шест децентрализирани канцелрии во Битола, Куманово, Тетово, Штип, Струмица и во Кичево; меѓутоа, до истекот на годината не беа назначени шестмина заменици јавни правобранители. Јавниот правобранител има законско право да ги посети сите лица во притвор, вклучувајќи ги и оние што се во притвор пред да почне судскиот процес, во било кое време, насамо и без претходно одобрение, и тој тоа право можеше да го користи слободно во текот на целата година.

Според објавениот годишен извештај, јавниот правобранител утврдил дека државните институции во 550 случаи ги прекршиле правата на поединецот, што е приближно 20% од вкупните поплаки што пристигнале во текот на 2003 година. Најмногу случаи беа во делот на правосудните права, работничките права и правата на сопственост. Владата дејствувала по препораките на јавниот правобранител во 365, или 65% од овие случаи. Целокупната соработка со властите службата на јавниот правобранител ја опиша како "добра и се подобрува". По првпат во текот на годината, Парламентот одржа дводневна седница на која беше разгледан годишниот извештај на јавниот правобранител.

Дел 5. Дискриминација врз основа на расна и полова припадност, хендикепираност, јазик или социјален статус

Уставот на граѓаните им гарантира еднакви права без оглед на нивната полова и расна припадност, бојата на кожата, националното или социјално потекло, политичките убедувања, имотниот или социјален статус; меѓутоа; и натаму продолжи општествената дискриминација врз етничките малцинства, а заштитата на правата на жените и натаму остана како проблем.

Жени

Домашното и други видови насилство врз жените претставуваше упорен и чест проблем. Жртвите на силување, каде што спаѓаат и жртвите на брачно силување, имаат право на правна помош; меѓутоа, културолошките норми ги обесхрабруваат жртвите да го пријавуваат таквото насилство, а кривични пријави по основ домашно насилство беа многу ретки. Во месец март Парламентот усвои два амандмана на Кривичниот законик што конкретно се однесуваат на домашното насилство, а максималната казна беше зголемена на доживотен затвор. Во месец јуни парламентот ги усвои измените на Законот за семејство што опфаќаат одредби за забрана на приближување на цивили; меѓутоа, полицијата не доби формална обука во врска со домашното насилство. Во некои станици во Скопје полицајците беа накратко информирани за новата регулатива во врска со домашното насилство, но не постојат интерни практични упатства за полицајците при вршење истрага на случаи на домашно насилство. Жртвите на домашното насилство често одбиваа да поднесат пријави против извршителите за да не се посрамоти семејството, а полицајците не беа во можност да реагираат на наводи за домашно насилство и брачно силување ако злосторството не се случило во присуство на полицијата.

Некои анкети покажуваат дека една од секои четири жени тврдела оти била жртва на домашно насилство, било физичко, било психичко. Во медиумите не се гледаше дека во јавноста постои загриженост околу насилството врз жените, иако некои женски групи работеа на тоа да ја подигнат свеста за овој проблем. Невладини организации и Владата организираа прифатни центри за жртвите на брачна злоупотреба и во текот на годината бае отворени три нови државни прифатни центри во Битола, Кочани и во Струмица. Имаше и отворена телефонска линија, но со ограничено работно време. Владата на жртвите на домашно насилство им понуди лимитирана помош, но за одржување на отворената телефонска линија и на прифатните центри во голема мерка зависеше од поддршката на меѓународни донатори.

Силувањето во Кривичниот законик е посебно регулирано; меѓутоа, за да се докаже силување треба да се има доказ и дека дошло до пенетрација, и дека жртвата пружала отпор. Овие правила се многу построги од правилата за било кој друг вид на насилство. Казните за силување или сексуален напад се движат од минимум 1 година до максимум 15 години затворска казна.

Проблем беше трговијата со жени заради сексуална експлоатација (в. Дел 5, Трговија со луѓе),

Проблем беше сексуалното тормозење на жени на работното место, особено во приватниот сектор; меѓутоа, на овој проблем не му се посветуваше големо внимание. Во законот немаше конкретни одредби за сексуално тормозење; меѓутоа, тоа можеше судски да се гони како кривично дело според законите за дискриминација. Тоа во практиката не се случи. Жените и натаму беа недоволно застапени на високо ниво во владиниот и во приватниот сектор, иако имаше некои професионални жени што се истакнаа.

Во некои делови на заедницата на етничките Албанци жените немаа еднакви можности за вработување и за образование, најмногу поради традиционалните и верските ограничувања на нивното целосно учество во општеството и во училиштата. Во некои средини каде што живеат етнички Албанци, на жените им беше одземено правото на глас поради практиката на семејно гласање или гласање преку застапник, така што мажите гласаат во име на женските членови на семејството (в. Дел 3).

Службата за еднаквост на половите при Министерството за труд и социјална политика имаше за задача да ги обезбеди легалните права на жените. Во месец јануари Парламентот го поднесе својот прв извештај до Комитетот на ОН за елиминација на дискриминацијата на жените.

Меѓу групите за помош на жените беа Хуманитарната асоцијација за еманципација, солидарност и еднаквост на жените, Сојузот на асоцијации на жените во Македонија и Лигата на жените Албанки. Овие групи, меѓу другото, работеа на борбата против домашното насилство и трговијата со жени, на зголемено учество на жените во политиката, на подобар пристап до правни услуги за жените и на промовирање на жени што основаат мали и средни претпријатија. Во парламентарното женско лоби беа опфатени сите жени пратеници.

Деца

Владата се посвети на правата и благосостојбата на децата; меѓутоа, недоволните ресурси претставуваа значителен лимитирачки фактор. Службата на јавниот правобранител содржеше посебен дел за децата, делумно финансиран од УНИЦЕФ. Образованието е задолжително до осмото одделение или до 16-годишна возраст; меѓутоа, некои деца воопшто не влегоа во образовниот систем. Министерството за образование пријави дека 95% од децата одат на училиште; меѓутоа, немаше други официјални податоци околу тоа каков е одзивот на децата на училиште или колкав е бројот на децата што не се во можност одат на училиште. Основното и средното образование беа бесплатни; меѓутоа, учениците мораа сами да си ги купуваат книгите и другиот материјал.

Речиси 90% од децата што го завршија основното образование продолжија во средно; меѓутоа, и во основното и во средното образование девојките во некои средини каде што живеат етничките Албанци и натаму не беа застапени во училиштата, а само околу половина од учениците од етничките малцинства продолжија во средните училишта. Ова донекаде се должеше на недоволен број паралелки во средното образование во кои наставата се одвива на јазиците на малцинствата, а донекаде на тоа што во многу рурални семејства на етнички Албанци владее уверувањето дека девојчињата треба да се повлечат од училиште кога ќе наполнат 14 години.

Според челниците на ромската заедница, некаде до 10% од ромските деца воопшто не се ни запишаа на училиште. 50% проценти од оние што се запишале престанаа да

одат на училиште во петто одделение, а само 35 до 40 проценти го завршија осмото одделение. Министерството за образование ги поттикнуваше учениците од етничките малцинства, особено девојчињата, да се запишуваат во средните училишта.

Како и во претходните години, главните поплаки се однесуваа на лошите физички услови во училиштата и недоволниот број училници, особено во западниот дел од земјата претежно населен со етнички Албанци, а родителите и учениците понекогаш протестираа поради ваквите услови. Родителите од Добарце и од Бродец - две села во близината на Тетово - го бојкотираа почетокот на школската година во знак на протест поради лошите физички услови во училиштата во кои учат нивните деца.

Тепачките и физичките пресметки меѓу ученици од различни националности во јавните училишта во земјата и натаму останаа честа појава.

Учениците имаа адекватна здравствена заштита; меѓутоа, здравствената заштита на учениците беше заслабната поради општите тешки економски околности во земјата и поради слабиот национален систем на здравствена заштита.

Имаше пријави на злоупотреба на деца, иако не постоеше социјална матрица на ваквиот вид злоупотреба. Според статистичките податоци од МВР, бројот на пријавени случаи на сексуална злоупотреба на деца беше намален; во текот на годината беа пријавени 37 случаи.

Со девојчињата се тргуваше заради сексуална експлоатација (в. Дел 5, Трговија со луѓе).

Возрасните Роми често ги организираа ромските деца во групи и ги принудуваа да просјачат пари на големи раскрсници, на улиците и во рестораните и кафулињата (в. Дел 6. г.).

Според некои проценки, меѓу 500 и 1.000 деца во земјата беа на улица. Владата во Скопје отвори дневен центар за згрижување на децата од улиците, претежно Роми. Во овој центар што го финансира Владата, каде што дневно минуваат меѓу 60 и 100 деца, работеа социјални работници, психолози и учители, и понудија еден алтернативен начин на рехабилитирање на децата од улица.

Службата на јавниот правобранител за деца продолжи да ги истражува поплаките за кршење на правата на децата.

Трговија со луѓе

Трговијата со луѓе е забранета со закон; меѓутоа, трговијата со луѓе и натаму остана сериозен проблем. Амандманите на законот за трговија со луѓе од 2002 г. што беа усвоени во месец април овозможуваат апсење, судско гонење и одредување казни за важните трговци со луѓе; меѓутоа, во елиминирањето на трговијата со луѓе и активностите што се поврзани со неа останаа сериозни проблеми, пред сè во судскиот систем. Во некои изолирани случаи полицијата беше соучесник во трговијата со луѓе.

Трговијата со лица заради сексуална експлоатација, присилна работа или слугување, робија или други слични односи претставува кривично дело. За повеќето кривични дела трговија со луѓе, законот за трговија со луѓе определува минимална затворска казна од 4 години, а минимум 6-месечна казна за уништување на личните документи на жртвите на трговијата. Лицата што се прогласени за виновни за организирање трговија со луѓе добиваат задолжителна затворска казна од најмалку 8 години, а за соучесништво во кривично дело трговија со луѓе 1 до 10 години. Новата одредба во Кривичниот законик што беше усвоена во месец април го воведува методот на спогодување со искажување за виновноста, со откажување на кривичните казни за соучесници што ќе сведочат против организаторите на кривични дела трговија со луѓе. На лицата што со итрина дошле од сексуални услуги од лице жртва на трговија или што му овозможиле го овозможиле тоа на друго лице им следува казна од минимум 6 месеци. Во Кривичниот законик е зголемена минималната задолжителна затворска казна за трговија со деца на возраст од 4 до 8 години, а истовремено е зголемена на 8 години и задолжителната затворска казна за лица што знаејќи искористиле деца и малолетници жртви на трговија за сексуална експлоатација. Минималната задолжителна затворска казна за оној што во тек на вршењето на кривичното дело трговија со луѓе уништил или задржал пасош или други лични документи на друго лице изнесува 4 години.

Со новиот статут правните лица одговараат кривично за трговија со луѓе, а паричната казна изнесува најмалку 2.000 долари (94.000 денари).

Во 2003 година Парламентот го усвои уставниот амандман со кој се легализираат специјални истражни методи, меѓу кои и прислушување, што ќе се применуваат во истражните постапки во случаи на трговија со луѓе.

Од месец август, МВР поднесе пријави за 40 случаи на кривични дела што ги извршиле 80 лица. За девет од нив беше речено дека се работи за директни случаи на трговија со луѓе, а во нив беа инволвирани 31 извршители. Во други 20 случаи беа подигнати обвиненија против 35 лица за трговија со проституција. Исто така, беа поднесени пријави и за трговија со емигранти преку меѓународни граници, како и за пренесување на лица заради сексуално ропство.

Во месец мај, во Гостивар еден случај беше изведен пред суд, во кој една жртва од Украина сведочеше против трговецот со луѓе. Во јуни, во еден друг случај во Гостивар, една жртва од Молдавија сведочеше против лицето што беше обвинето за посредување во проституција. Во Основниот суд во Охрид сведочеа три жртви од Украина и една од Романија, како резултат на што три лица беа осудени за посредување во проституција. На истекот на годината во тек беше одредувањето на казните во сите овие случаи.

Иако во текот на годината имаше неколку судски процеси на случаи на трговија со луѓе, на ниеден од трговците не му беше изречена казна.

Одделот за организиран криминал при МВР беше водечкото владино тело во активностите во борбата против трговијата со луѓе и детално подготви неколку

припадници на полицијата за нивните работни задачи во главната единица за борба против трговијата со луѓе во Скопје. Одделот исто така распореди полицајци за борба против организираниот криминал за да се борат против трговијата со луѓе на локално ниво. Владата рутински соработуваше со националните организации на соседните земји, најмногу со Иницијативата за соработка во југоисточна Европа.

Иако земјата остана главно земја на транзит и на дестинација, претставниците на власта и други признаа дека е Македонија за мал број жртви на трговијата истовремено и земја на потекло. Не можеше да се дојде до сигурни статистички податоци за трговијата со луѓе, но според стручњациите, меѓу кои и оние од ОБСЕ и други што работат во оваа област, генералната оценка е дека во текот на годината во земјата или низ неа се тргувало со меѓу 200 и 400 жени најмногу заради сексуална експлоатација. Претставници на МВР известија дека во текот на годината трговијата со луѓе имала тренд на опаѓање, додека пак дошло до зголемување на бројот на лице со кои се тргува внатре во земјата. Украина, Молдавија, Романија и Бугарија и натаму беа главните извори на жртви на трговијата со луѓе, а најголем број од жртвите што транзитираа низ земјата беа наменети за Србија и Црна Гора (сосе Косово), Албанија и за Западна Европа. Жените жртви на трговија беа принудувани да се занимаваат со проституција, во голем број случаи божем како танчарки, хостеси или келнерки во локални клубови. Полициските рации и сведочењата на жртвите потврдија дека жртвите на трговијата биле изложени на закани, насилство, физичка и психолошка злоупотреба, а им биле одземани и документите за да бидат принудени на се покоруваат.

Во Гостивар имаше еден случај во кој полицајци биле соучесници во трговија со луѓе, каде што еден полицаец бил суспендиран од работа додека е во тек судската постапка по обвиненијата за злоупотреба на службена должност и за трговија со луѓе. Кривичната постапка пред судењето е завршена; меѓутоа, до истекот на годината не беше закажан претрес. Двајца полицајци што сведочеа во полза на трговецот со луѓе Дилавер Бојку беа под истрага за можно соучесништво во трговијата.

Во текот на годината Меѓународната организација за миграција (International Organization for Migration - ИОМ) им пружи помош на 24 жртви на трговија во својот локален шелтер центар што работи со поддршка на Владата и на една локална невладина организација. 4 од овие 24 жртви беа лица помлади од 18 години. Меѓутоа, вкупната бројка жени на кои им беше укажана помош во центарот беше 38, од кои 12 беа помлади од 18 години. Две од тие лица беа граѓани на Македонија. Во текот на годината имаше скромни знаци на зголемена активност за олеснување за сведоците. Според извори на МВР, Министерството им понудило помош и заштита на најмалку седум жртви и сведоци што сведочеле против трговци со луѓе во четири судски случаи. МВР ги врати во државата сите самопријавени жртви на трговијата со луѓе што доброволно прифатија да учествуваат во програмата за репатријација, меѓу кои имаше и жртви што сведочеа против лицата што тргувале со нив. Во случаите кога жртвите на трговија беа донесени во земјата за да сведочат против лицата што тргувале со нив, тие во рамките на програмата за олеснување за сведоците беа вратени во земјите од каде што потекнуваат. Во месец мај еден случај во Гостивар беше изведен пред суд, каде што една жртва од Украина сведочеше

против лицето што се занимава со трговија. Во месец декември една жртва од Бугарија сведочеше во еден случај и како резултат на тоа сведочење беше донесена пресуда по обвинението за трговија со луѓе. До истекот на годината се чекаше пресудите во овие случаи.

Владините напори во борбата против трговијата со луѓе ги координираше владината Национална комисија за превенција и укинување на трговијата со луѓе во која имаше претставници од неколку министерства. Секретаријатот издаде препораки до Националната комисија и помагаше во спроведувањето на владиниот национален акционен план.

Лица со хендикеп

Дискриминацијата врз база на хендикеп е забранета со закон; меѓутоа, имаше дискриминација на лица со хендикеп при вработување, во образовниот процес, во здравствената заштита и во одредбите на други државни служби. Не постои закон ниту соодветна регулатива со кои обезбедувањето пристап во објекти за лица со хендикеп претставува законска обврска, а многу јавни згради и натаму се без соодветен пристап за лица со физички хендикеп.

Според една анкета што неодамна ја спроведе Претпријатието за истражување, консултанство и услуги (Enterprise for Research, Consultancy and Services - BSC ESTEK) покажа дека само 9% од 170 приватни фирми ги земаат предвид апликациите за работа на лица со хендикеп.

Меѓупартиската парламентарна лоби група (Inter-Party Parliamentary Lobby Group - IPPLG) за правата на луѓето со специјални потреби се заложи да се создаде и да се промовира легислатива што ќе ги промовира правата на лицата со хендикеп. Во месец март Парламентот ги усвои амандманите на Законот за вработување лица со хендикеп, каде што појасно се дефинирани правата на вработените и обврските на работодавците.

УНИЦЕФ соработуваше со Владата во неколку проекти наменети за воведување во мејнстримот на децата со хендикеп; меѓутоа, од УНИЦЕФ известија дека Владата размислува за својата натамошна поддршка за овие програми. Министерството за труд и социјална политика раководи со 8 центри за дневна грижа за хендикепирани деца.

Национални/расни/етнички малцинства

Според пописот од 2002 година, 64,18% од населението во Македонија се етнички Македонци; 25,17% се етнички Албанци; 3,85% се етнички Турци; 2,66% Роми; 1,78% етнички Срби; 0,84% Бошњаци и 0,49% се етнички Власи.

Меѓуетничките односи останаа затегнати, а тие тензии беа видливи во текот на годината. За време на референдумската кампања за новите меѓуопштински граници често се употребуваше изразот "територијална поделба", а зголемено внимание предизивкуваа зголемениот број мнозинско албански општини според новите закони. На собирите во врска со референдумот често се слушаше националистичка реторика, иако тие беа генерално мирни. На 4. август низ низ скопската населба

Чаир мина прореферендумска моторизирана колона, кога етнички Албанци наводно фрлале камења врз колоната.

На 26. август селаните од Челопек, етнички Албанци, протестираа против планираното поставување на спомен-плоча за двајцата етнички Македонци што беа убиени кај мотелот Бриони за време на конфликтот во 2001 година. Парцелата каде што е изграден мотелот беше предмет на имотен спор меѓу етничките Албанци и етничките Македонци во селото, а несогласувањата околу нејзиното користење добија етничка димензија.

И натаму остана проблемот со меѓуетничките тензии во училиштата. На 15. ноември пропадна обидот повторно да се интегрира техничкото училиште во Куманово откако учениците етнички Македонци им возвратиле на учениците етнички Албанци за наводно тормозење и секој се вратил во своето училиште. На 29. ноември ученици етнички Македонци и етнички Албанци се судрија кај гимназијата Нико Нестор во градот Струга. По инцидентот, учениците и родителите започнаа "штрајк", повикувајќи се на загриженост за безбедноста и на влошените меѓуетнички односи.

Учениците од различни етнички групи често учеа во различни смени, или во сосем различни објекти, често по барање на нивните родители. Во Куманово кое беше тешко погодено со конфликтот во 2001 година, ученици етнички Македонци, Албанци и Срби и натаму учеа во одделни паралелки, што придонесе кон растечката поделеност во оваа област. Родителите етнички Македонци во Шемшево одбиваа да ги пуштаат своите деца во локалните мешани училишта, а наместо тоа ги праќаа во моноетнички училишта во блиските градови Јегуновце и Жилче. Учениците етнички Македонци и Албанци во Челопек на училиште патуваа со различни автобуси, а родителите етнички Македонци се жалеа дека нивните деца се принудени да учат во училници што се под пропишаните стандарди. Лошите материјални услови во училиштата ја потенцираа тензијата.

Во текот на годината, исто така, имаше и инциденти на општествено насилство и дикриминација на Ромите. Имаше веродостојни пријави дека повремено полицијата насилно се однесувала кон Ромите, дека полицајците тепале Роми при апсење и за време на притовр (в. Дел 1.в.).

Според законот ис поред Рамковниот договор, сите граѓани се еднакви; меѓутоа, етничките тензии и предрасуди и натаму останаа како проблем, а некои институции на власта вршеа дискриминација според етничката припадност. Заедницата на етничките Албанци беше загрижена поради бавното напредувањето во постигнувањето рамноправна застапеност во владините министерства, додека етничките Македонци често тврдеа дека тие се цел на отпуштање без оглед на тоа колку добро си ја работат работата. Измените во правниот систем што произлегуваат од имплементацијата на Рамковниот договор се одвиваа бавно, а особено етничките Албанци и Ромите и натаму се жалеа на голема дискриминација.

Некои етнички Албанци и Роми пријавија дека ним ефикасно им било одземено правото да гласаат поради дискриминација во одлуките во врска со нивното државјанство (в. Дел 2.г.).

Иако беше постигнат извесен напредок, и натаму остана проблемот на недоволна застапеност на етнички Албанци во редовите на војската и на полицијата (в. Дел 1.г.). Во месец април започна едногодишна обука за 345 "немнозински" полицајци со која беа опфатени 280 полициски кадети етнички Албанци, 40 кадети етнички Македонци и 25 кадети од другите националности во земјата.

Војската продолжи да регрутира и да ги задржува малцинствата така што на терен го зголеми бројот на лица што вршат регрутација; воведе офицери преку својата офицерска академија, каде што малцинствата сочинуваат повеќе од половина на секоја генерација; активно регуртираше етнички Албанци специјалисти во медицината и во техниката.

Уставните амандмани што произлегуваат како обврска од Рамковниот договор велат дека албанскиот мора ад биде признат како втор, официјален јазик во деловите каде што го говори 20% или повеќе од населението. Уредбата од Рамковниот договор албанскиот јазик да се користи официјално во Парламентот за првпат беше применета во октомври 2002 година од страна на новоизбраните пратеници во 2002 г., со превод на македонски јазик за етничките Македонци и за другите националности во Парламентот. Во деловите од земјата каде што етничките малцинства сочинуваат повеќе од 20% од популацијата, граѓаните имаат право со локалните канцеларии на централната Влада да комуницираат на јазикот на својата малцинска група и на тој јазик да добиваат одговори и лични документи; меѓутоа, во практиката тоа не секогаш беше така. Лицата обвинети за злосторства имаат право на превод на државен трошок на сите релеватни судски постапки и документи; меѓутоа, ова во практиката не се случуваше.

Рамковниот договор на етничките малцински групи им дозволува на локални згради во општините во кои тие претставуваат локално мнозинство јавно да ги истакнуваат своите национални обележја заедно со обележјата на Република Македонија.

Уставот гарантира основно и средно образование на јазиците на етничките малцинства, а основното образование можеше да се следи на македонски, албански, турски и на српски. Продолжи да расте бројот на ученици од етничките малцинства што добиваат средно образование на својот јазик; меѓутоа, етничките Албанци се жалеа дека дистрибуцијата на јавни образовни ресурси не беше пропорционална со застапеноста на етничките групи во генералната популација.

На универзитетско ниво, етничките малцинства останаа недоволно застапени, иако беше постигнат напредок во зголемувањето бројот на студенти од малцинствата. Во месец јануари Парламентот усвои закон со кој официјално се признава универзитетот во Тетово како универзитет финансиран од државата, на кој наставата се изведува на албански јазик. Ова беше крупен чекор кон исполнување на условот од Рамковниот договор според кој државата треба да го финансира високото образование на јазиците што ги говори најмалку 20% од населението. Универзитетот во Тетово официјално почна да работи во месец октомври со околу 1.500 студенти, од кои 40 се етнички Македонци.

И етничките Турци се жалеа на владина, општествена и културна дискриминација. Најмногу ги загрижуваше тоа што во предлогот за нова меѓуопштинска поделба не посетојат општини каде што се Турците мнозинство, а исто така и дека нема доволно образовни институции и медиуми на турски јазик.

Кај Ромите беше забележана највисока стапка на невработеност и најниски лични и семејни приходи, тие беа најмалку образовани, и од сите други етнички групи во земјата тие имаа највисоки стапки на наталитет и морталитет. Владата стори многу малку во поглед на социјални услуги за Ромите. Според пописот од 2002 година, Ромите сочинуваат 2,66% од популацијата, но ромските челници тврдеа дека фактичката бројка на Роми е всушност поголема за 3 до 4 проценти поради проблемите со евидентирање на ромската популација.

Како резултат на конфликтот на Косово и на непријателството од страна на етничките Албанци косовари, во 1999 година околу 6.000 Роми избегаа од Косово и се населија во земјата. До истекот на годината 2.239 од овие Роми бегалци сè уште беа во земјата. Присуството на овие Роми бегалци не беше добре дојдено од страна на етничките Албанци во земјата кои се претежно непријателски расположени кон Ромите (в. Дел 2.г.). И етничките Македонци искажаа иритираност поради пристигнувањето на овие бегалци, од кои голем број се населија во Скопје, а некои од нив излегуваа на големите раскрсници за да просјачат, да ги мијат прозорците на колите или да продаваат ситни предмети. Овие Роми често беа цел на тормозење и вербална злоупотреба, како што се навреди по етничка основа.

Други општествени злоупотреби и дискриминација

Во 1996 година хомосексуалноста во земјата беше легализирана; меѓутоа, иако постоеја општествени предрасуди против хомосексуалците, во текот на годината не беа пријавени инциденти на насилство врз хомосексуалци. Во месец јуни невладината организација Центар за граѓански и човекови права како неуставен го оспори Законот за служење воен рок во македонската национална војска, повикувајќи се на дискриминацијата врз база на сексуалната ориентација.

Дел 6. Работнички права

а. Право на здружување

Уставот го гарантира правото на формирање и членство во работнички синдикати, а Владата во практиката генерално ги почитуваше овие права.

Министерството за труд и социјална политика е надлежно за регистрирање независни работнички синдикати. Според законот, право да се регистрира има секој независен синдикат. Иако има неколку регистрирани работнички синдикати, некои од нив пријавија дека наидуваа на пречки, како на пример дека им било речено оти легално може да се регистрираат само синдикатите што припаѓаат кон Сојузот на синдикатите на Македонија (ССМ). Преку 50% од работната сила беше опфатена

со синдикати, а особено беа јаки синдикалните организации во конфекциската индустрија и во јавниот сектор.

Растеше интересот на работниците за формирање независни работнички синдикати надвор од ССМ. Во последните неколку години беа формирани неколку нови синдикати, како што се синдикалните организации на новинарите, на полицајците и на земјоделците.

ССМ опфаќаше околу 17 автономни гранкови синдикати организирани според владините или индустриските сектори. Членството беше на доброволна основа, а членовите што плаќаа членарина сочинуваа речиси 75% од вработената работна сила. СОНК (синдикатот на наставниците), најголемата членка на ССМ, ги суспендира исплатите на членарината поради несогласици со претседателот на ССМ.

ССМ е независен од Владата, а сите гранкови синдикални организации се дел од ССМ. Претседателот на ССМ генерално одржува тесни врски со владини службеници.

Антисиндикалната дискриминација е забранета со закон; меѓутоа, таа постоеше во практиката. На неколку пати беа отпуштани работници во приватни компании зашто ушествувале во синдикални активности. Поради бавното работење на судовите, во некои случаи минуваа и по 2 до 3 години додека лицето законски да се врати на работното место.

Понекогаш работодавците се мешаа во внатрешните работи на синдикатите. Тие најчесто доминираа на синдикалните изборни кампањи или имаа свои кандидати на изборите. Поради тоа работниците понекогаш се плашеа да се кандидираат за функција во локалниот синдикат, а синдикалните избори не беа секогаш слободни и фер.

б. Правото на колективно организирање и преговарање

Уставот имплицитно го гарантира правото на работникот колективно да преговара, а повеќето гранкови и локални синдикати имаат договори за колективно преговарање. Меѓутоа, концептот на колективно преговарање и натаму е во зародиш, па голем број од договорите за колективно преговарање беа застарени и не можеа да држат чекор со измените во опкружувањето и на работните места. Имаше случаи на колективно преговарање, но во услови на слаба економија во земјата, вработените многу малку можеа да влијаат врз текот на преговорите. Преговорите за колективниот договор се одвиваа меѓу синдикатите и Министерот за труд и социјална политика.

ССМ беше главниот владин партнер во преговорите за работничките прашања, заедно со Стопанската комора. ССМ издејствува два национални колективни договори со владата, што ги покриваат јавниот и приватниот сектор. Гранковите синдикати на национално ниво преговараа директно со Трговската комора, а на локално ниво со секое претпријатие во кое тие имаа свои претставници.

Уставот го гарантира правото на штрајк, а работниците во текот на годината го искористија ова свое право во практиката.

На некои припадници на војската и на полицијата им беше дозволено да стапат во штрајк, но само под услов да се придржуваат до рестриктивните упатства и да продолжат да си ја извршуваат должноста; меѓутоа, за разлика од претходните години, не беа пријавени штрајкови на полицијата.

Не постојат зони на извозни процедури

в. Забрана за присилна или принудна работа

Работата под присила или под принуда, вклучувајќи ги и децата, е забранета со закон; меѓутоа, имаше пријави дека тоа се случувало во практиката (в. Дел 5, Трговија со луѓе и Дел 6. г.).

г. Забрана за работа за деца и долна возрасна граница при вработување

Долната возрасна граница за вработување е 15-годишна возраст, а 17-годишна за работа што се смета за опасна. Законот обезбедува специјална заштита за малолетниците што работат, според која малолетни лица не смеат да се вработуваат на работни места што им го загрозуваат здравјето и моралот.

Во текот на годината растеше бројот на пријави за кршење на Законот за детска работна сила, а детската работна сила се користеше во "сивата економија" (тука спаѓаат питањето на улици и продавањето цигари и други ситни предмети на пазарите, на улици и во барови или ресторани, понекогаш и во ноќните часови) и во нелегални мали бизниси. Ваквите кршења на законот добиваа само симболични казни, ако воопшто и беа казнувани, а децата и натаму остануваа изложени на експлоатација. Децата по закон не смееја да работат ноќе или не повеќе од 40 часа неделно. Напорите да се елиминира злоупотребата на детската работна сила во голема мерка не постигнуваа никаков ефект, додека бројот на пријави за кршење на законот за детска работна сила во текот на годината беше во постојан пораст. Иако постоеше неопходната правна инфраструктура, политиката и законите многу малку се применуваат, а многу малку беше сторено за да се подигне јавната свест за злоупотребата на детската работна рака. Невладиниот сектор активно организираше обука за правата на децата. Имаше неколку програми и проекти што имаа за цел да ја спречат појавата на деца што работат, како што е Проектот за деца на улиците, што организираше прифатни центри за напуштени деца, како и Транзитниот центар на МВР за жени и деца вовлечени во проституција.

д. Прифатливи услови за работа

Просечната месечна плата изнесуваше околу 244 долари (12.182 денари). Висината на минималната плата е различна од сектор до сектор; меѓутоа, просечната плата на работниците и на нивните семејства не овозможуваше достоинствен животен стандард. Многумина работеа и дополнителна работа, често на "сивиот пазар". Според оценките на Државниот завод за статистика, 30,2% од популацијата живееше под границата на сиромаштијата.

Официјалната работна недела во земјата има 40 часа, со минимум од 24-часовен период за одмор и со бенефиции за годишен одмор и за боледување. Според колективниот договор, вработените имаат право на пречекорување од 35% на бројот на работните часови од обичен работен ден и не смеат да имаат повеќе од 10 прекубројни работни часа неделно. Според регулативата за работни односи, вработениот има право на 18 до 26 дена платен годишен одмор, во кои не се вклучени викендите. Меѓутоа, големата невработеност и деликатната состојба во којашто се наоѓа економијата наведе многу работници да прифатат работни услови што не се во согласност со законот. Конкретно, малите продавници често бараат од вработените да работат далеку над законските ограничувања.

Уставот гарантира безбедни услови за работа, надомест за временна неспособност за работа и бенефиции за отсуство од работа. Иако постојат закони и правила за безбедноста на работниците, Министерството за труд и социјална политика не ги спроведува стриктно во практиката. Работниците имаат право да се оддалечат од ситуации во кои им е загрозувано здравјето или сигурноста без поради тоа да им биде доведено во прашање работното место; меѓутоа, работодавците во практиката не секогаш го почитуваа ова право.